

Opmerkingen bij Ontwerp-Klimaatplan 2025-2035

Onderstaand geef ik mijn opmerkingen ten aanzien het Ontwerp-Klimaatplan 2025-2035.

Ze zijn gemaakt tijdens het lezen van het plan. Daardoor kunnen opmerkingen aan het begin later achterhaald lijken. Bijvoorbeeld ten aanzien van fossiele subsidies en ‘de vervuiler betaalt’.

Met stijgende verbazing constateerde ik dat deze zaken wel degelijk worden meegenomen. Ik heb ze echter als opmerkingen laten staan, omdat ze al lang en breed geïmplementeerd hadden moeten zijn. De (maatschappelijke) kritiek in deze is namelijk allesbehalve nieuw.

Verder heb ik begin dit jaar een stuk geschreven over ‘Klimaat - waarom de transitie maar niet wil lukken’. De tekst hiervan is aan het eind toegevoegd.

Samenvatting.

Het plan stoelt op verkeerde pijlers, en schiet daarmee fundamenteel tekort.

Ten eerste het volstrekt ongefundeerde dogma van economische groei dat alleen dient om een verkeerd systeem in stand te houden – een systeem dat ronduit rampzalig is (klimaatverandering en vernietiging van ecosystemen). In plaats van te groeien zouden we per direct moeten stoppen met zaken die schadelijk zijn – dat is niet alleen het meest ‘groen’ en het goedkoopst, maar ook een stimulans voor innovatie(kracht), duurzaamheid en de bepleitte ‘groene groei’. De term ‘groene groei’ lijkt overigens meer op ‘green whashing’ om economische groei te rechtvaardigen. Daarbij leidt groei ook niet automatisch tot meer welvaart, maar juist vaak tot meer armoede en tweedeling, en ophoping van bezit bij een kleine groep. De groei is nodig om het piramide-systeem in stand te houden dat bezit steeds verder concentreert bij een kleine groep.

Ten tweede de (beschikbaarheid van) financiële middelen. Stoppen met de CO₂-uitstoot en met schadelijke activiteiten is het goedkoopst, maar dat past niet in de heersende verdienmodellen (groei!) en gevestigde belangen, waarbij de winsten naar beleggers en aandeelhouders gaan en de schade voor de gemeenschap is. Bovendien, hoe langer de noodzakelijke maatregelen op zich laten wachten hoe duurder het wordt.

Ten derde wordt in deze context de *doelmatigheid van beleid* afgemeten aan financiële middelen. Maar ook immateriële zaken zijn belangrijk of zelfs (veel) belangrijker, zoals gezonde leefomgeving en welbevinden. De transitie gaat dan ook eerst en vooral over geld in plaats van over mensen en rechtvaardigheid.

Tenslotte blijft het voornaamste probleem – ‘onze’ manier van leven – nagenoeg onvermeld, en daarmee ook een belangrijke oplossing/mogelijkheid: consuminderen.

De mooie woorden die gebruikt worden (*een schonere en gezondere wereld doorgeven aan onze kinderen en kleinkinderen, en omdat we ook in de toekomst een economie willen hebben die competitief is en een hoog niveau van (brede) welvaart garandeert*), staan haaks op de inspanningen die in praktijk plaatsvinden. Die zijn er namelijk eerst en vooral op gericht om de gevestigde belangen te behartigen, en niet om de noodzakelijke transitie(s) te maken. Zoals te doen gebruikelijk worden de schade en de kosten doorgeschoven naar de toekomst. Als (het tegengaan van) de klimaatverandering het doel zou zijn dan waren bijvoorbeeld de fossiele subsidies allang afgeschaft. Niet alleen stimuleren deze subsidies de CO₂-uitstoot, ze zijn ook nog eens oneerlijk. Er is dan ook geen sprake van ‘maximale inzet op energiebesparing’, integendeel.

Er wordt gesteld dat ”de verandering naar een duurzame samenleving en economie in Nederland al volop gaande is”. Dit miskent dat een groot deel van de industrie de verandering actief tegenwerkt, en dat politiek en overheid de oren hier naar laten hangen. Veel grote vervuilers wordt geen strobreed in de weg gelegd. Hun mooie woorden over ‘groen’ beleid zijn alleen voor de PR.

Ook wordt gesteld dat ”de afgelopen jaren grote stappen zijn gezet om het 2030-doel uit de Klimaatwet te bereiken”. Dit miskent ten enenmale dat dit doel onbereikbaar is geworden doordat er veel en veel te weinig is gedaan. Het is allemaal veel te vrijblijvend. De optimistische toon is dan ook geenszins gerechtvaardigd.

De vraag hoe op koers te komen voor het 2050-doel uit de Klimaatwet is dan ook nogal voorbarig

en grotesk. Begin maar eens met forse maatregelen om de doelen voor 2030 te halen. Hoe meer er nu gedaan wordt hoe beter de doelen voor 2050 te halen zijn. Al dat ‘beleid maken’ komt er in de praktijk op neer dat er veel te weinig wordt gedaan en dat noodzakelijke maatregelen worden uitgesteld. Een voortvarende en rigoureuze aanpak is nodig in plaats van een behoedzame aanpak.

Het gebruik van de term rechtvaardig klimaatbeleid is desinformatie – het moet verhullen dat hiervan geen sprake is. Zo zijn de fossiele subsidies gewoon oneerlijk en valse concurrentie.

Daarnaast wordt met betaalbaarheid ook niet bedoeld wat het kost, maar dat de winsten voor aandeelhouders en beleggers in stand moeten worden gehouden – de kosten zijn te allen tijde voor de belastingbetaler. Als het echt om betaalbaarheid zou gaan zou de inzet zijn om zovóél mogelijk te doen in plaats van zo weinig mogelijk, want hoe langer het duurt hoe duurder het wordt. En voor betaalbaarheid dienen natuurlijk ook de kosten van (klimaat)rampen te worden meegenomen.

En wie moet straks de gigantische kosten ophoesten die de rijke/westerse landen aan de ontwikkelende landen moeten gaan betalen? Is dat de fossiele industrie (de veroorzaker) of de belastingbetaler (bijvoorbeeld via BTW-verhoging)? Krijg ik daar als belastingbetaler nog inspraak in? Waarom moet ik meebetalen aan de schade die een ander veroorzaakt?

De samenvatting stelt: ”met deze ‘verbeelding’ wil het kabinet het gesprek over de transitie op gang brengen”. Dit lijkt meer op een verdragingsstactiek – ‘op gang brengen’ betekent dat het nog wel even duurt voor er resultaat geboekt wordt. Er had al lang en breed veel meer actie ondernomen moeten worden. Diverse actie- en belangengroepen dringen daar al jaren op aan, maar zij worden domweg genegeerd en/of als lastposten ervaren en weggezet.

Dit laatste lijkt niet in lijn met: “doel van het betrekken van de samenleving bij het Klimaatplan was procedurele rechtvaardigheid en toegankelijkheid”. Trouwens, wat heb ik aan een procedure als mijn inbreng genegeerd kan worden, of door ambtelijke filtering weggemoffeld? Dat is niet ‘er bij betrekken’, maar de schijn van inspraak creëren ofwel de burger belazeren.

Zolang de burger geen echte zeggenschap heeft koopt hij niets voor: “Dat maatschappelijk gesprek is belangrijk. De transitie kan alleen slagen als we het samen doen.” In praktijk zal dit ‘samen doen’ vooral inhouden dat de kosten bij de burger en belastingbetaler worden neergelegd.

En hoe worden ‘de belangen van verschillende groepen erkend en meegewogen’? Er zijn groepen die verdienen aan de CO₂-uitstoot (klimaatverandering) en de vernietiging van ecosystemen (gif). Het zijn hun belangen die momenteel verreweg het zwaarst wegen. In plaats van hun ‘belangen’ mee te wegen zouden ze moet opdraaien voor de aangerichte schade.

Ook het meer dan beschamende resultaat van COP29 in Azerbeidzjan laat zien dat het helemaal niet om rechtvaardigheid (een kernpunt in het Klimaatplan) gaat, maar slechts om eigenbelang en schaamteloze miskening van de eigen verantwoordelijkheid. Met als wel erg trieste noot dat dit eigenbelang helemaal niet in het eigen belang is – dat is het oplossen van het klimaatprobleem en stoppen met de vernietiging van ecosystemen.

Hoewel de COP in Dubai (2023) oproept om subsidies voor fossiele brandstoffen die niet bijdragen aan het bestrijden van energiearmoede zo snel mogelijk uit te faseren, wordt er in deze weinig actie ondernomen.

1 Uitgangspunten.

1.1 Rechtvaardig klimaat beleid

Hier staan veel punten in die allang opgestart of zelfs gerealiseerd hadden moeten zijn: gedragsverandering, normeren en beprijzen (punt van het CPB over het regeerakkoord van januari 2022), de vervuiler betaalt. Tot nog toe wordt het tegendeel gedaan: fossiele subsidies handhaven, het ontzien van luchtvaart en industrie in het klimaatakkoord.

‘Toekomstig beleid meer transparant maken, zodat we komen tot maatregelen die werken’ miskent dat veel effectieve maatregelen al lang genomen hadden kunnen en moeten worden.

Wat mensen rechtvaardig vinden is vaak gebaseerd op eigenbelang en wat in het eigen straatje past. Het objectieve maatschappelijke belang (gelijke rechten en plichten voor iedereen, de vervuiler betaalt) dient in deze maatgevend te zijn.

Het betrekken van burgers bij de besluitvorming staat haaks op de standaard praktijk waarbij protesten en actievoerders worden genegeerd of zelfs weggezet als criminelen. Veel van waar zij voor staan is domweg terecht. Zo is het bezwaar tegen fossiele subsidies volgens het Klimaatplan volkomen terecht. En het protesteren tegen criminaliteit (lozingen door grote bedrijven in strijd met de vergunning – gedoogd door een falende overheid) zou sympathie moeten opleveren.

Waarom zou op deze burgers in de toekomst wel wat op uitgedaan worden? Met: ‘er bij betrekken’ kan de overheid zich verschuilen achter een ‘democratisch proces’ waarin on-welgevalligheden terzijde kunnen worden geschoven.

1.2 Een transitie met economisch perspectief

Dit perspectief staat haaks op de gangbare praktijk. Waar (met name) vervuilende industrie en auto-industrie het laten afweten bij verduurzaming kunnen ze ‘uit concurrentie-overwegingen’ maar al te gemakkelijk terugvallen op staatssteun. Waarom zou dit in de toekomst anders zijn? En als het al anders wordt, waarom was dit dan niet al lang gedaan? Het probleem bestaat al heel lang. Grote stappen in de energietransitie en de grondstoffen- en voedseltransitie kunnen al gezet worden door gewoon te stoppen met vliegen, kunstmest, verwarmen van kassen, landbouwgif, PFAS, import van soja, export van plastic, wegwerpproducten. Sterker nog, dit stoppen zal de noodzakelijke innovatie alleen maar ten goede komen. Maar op de meeste van deze zaken rust nog een volstrekt taboe – daar hebben de gevestigde belangen het voor het zeggen.

1.4 Aandacht voor de samenhang met andere (transitie)opgaven

Als je dit leest bekruipt je de vraag waarom er niet al lang rigoureuze acties zijn ondernomen om de gesignaleerde problemen aan te pakken – die zijn dus bekend en ook niet nieuw. Moet ik dit klimaatplan serieus nemen? Word ik voor de gek gehouden? Er is in deze tot nu toe weinig tot niets gedaan dat op daadkracht of rechtvaardigheid wijst. Het enige dat uitblinkt is het falen van politiek, overheid en internationale gemeenschap. En dan te bedenken dat onze huidige regering meent dat er niets aan de hand is!

“Het energiesysteem wordt onderdeel van een gezonde en groene leefomgeving.” Dat betekent ook dat grote windturbines op land (bijna) niet mogelijk zijn. Hoe rechtvaardig is het dat sommige mensen hun gezondheid moeten opofferen opdat anderen ‘gewoon’ op vliegvakantie (een overbodige luxe) kunnen? Hoe ‘goed’ het ook moge zijn voor de economie.

2 Nieuwe inzichten sinds het vorige Klimaatplan.

Bijlage A, §7.1

Als zoveel mensen open staan voor verduurzaming, hoe kan het dan dat er veel te weinig gebeurt (leefstijl, beperking CO₂-uitstoot, wegwerpproducten, fast fashion, black friday)?

Als ik zie hoeveel licht er brandt bij (overheids)gebouwen, bedrijven en winkels, en hoe warm het daar is, heb ik niet de indruk dat men erg begaan is met duurzaamheid.

“De sectoraanpak heeft een grote dynamiek en een succesvolle zoektocht naar CO₂-reductie in het nationale klimaatbeleid op gang gebracht.” Het (nog steeds) bestaan van fossiele subsidies valt hier niet mee te rijmen – hier is geen sprake van succes, maar van falen.

“Politieke besluitvorming gaat in de kern over afwegingen van rechtvaardigheid.” Dat is de theorie; in praktijk gaat het alleen over geld, macht en eigenbelang. Daarom kunnen industrie en multinationals de noodzakelijke veranderingen zo gemakkelijk dwarsbomen. Rechtvaardigheid is ook veel belangrijker dan geld (doelmatigheid, doeltreffendheid, economie, verdienmodellen).

“De evaluatoren concluderen dat de inzet van subsidies niet altijd doelmatig is.” Dat kan weinig verrassend zijn. Subsidies worden vaak ingezet om juist te vermijden wat noodzakelijk of eerlijk is (het gaat immers om belangen), bijvoorbeeld dat de vervuiler betaalt. Zo is ‘normeren en beprijzen’ eerlijker en efficiënter, en levert het geld op in plaats van dat het geld kost. Alleen strookt het vaak niet met de gevestigde belangen en hun verdienmodellen.

Subsidies verstoren de ‘heilige’ marktwerking, en zijn concurrentievervalsend. Ten slotte zorgen regelgeving en uitvoering voor extra kosten, en gaat de subsidie vaak deels verloren aan fraude.

Niet onvermeld mag blijven dat Nederland (en West-Europa) een gigantisch probleem gaat krijgen als de warme golfstroom stilvalt. Nog afgezien van (schade door) neerslag, hitte, overstromingen en stormen zal het verwarmen van woningen en kantoren in strengere winters welhaast onmogelijke worden. Wij hebben dus alle belang bij vergaande klimaatmaatregelen, en snel ook omdat de golfstroom al is verzwakt. Daar zal dan de hele wereld aan mee moeten doen.

2.1 Maatschappij

Twee derde van het gasverbruik door Nederlandse bedrijven en instellingen is vrijgesteld van energiebelasting. Voor grootverbruikers die nog wél worden belast, geldt een veel lager tarief dan voor andere bedrijven. Als deze belastingvoordelen worden afgeschaft, kan het geld dat daarmee wordt vrijgemaakt, worden aangewend om mensen met lage inkomens te helpen met het isoleren verbeteren van hun huizen.

2.2 Technologie

“Koolstofverwijdering speelt een cruciale rol ter compensatie van emissies die ondanks een maximale inspanning niet te vermijden zijn.” Stoppen met vliegen, kunstmest en verwarmen van kassen is best te vermijden, maar zijn onbespreekbaar gezien andere belangen.

Dit stoppen, bijvoorbeeld tot nieuwe technologie beschikbaar is, zal de technologie stimuleren.

Welk ‘recht’ hebben we überhaupt om het klimaat te veranderen? Het klimaat is van iedereen. En wat te doen met de vluchtelingenstromen die door de klimaatverandering op gang gaan komen? Lijkt het niet beter, eerlijker en rechtvaardiger om deze stroom te voorkomen?

2.4 Mondiaal, Europees en nationaal beleid

De Nederlandse staat steunt met exportkredietverzekeringen (via Atradius DSB) projecten van Nederlandse bedrijven in landen waar risicovolle situaties heersen die het slagen van hun project bedreigen. Het grootste deel van die steun gaat naar vervuilende bedrijven in de fossiele industrie. Als de politiek daarom zou besluiten om geen olie- en gasgerelateerde steun te verlenen, helpt dat Atradius enorm om de energietransitie in de buitenlandse handel/investeringen te bevorderen.

3 Het pad naar 2050: transitiepad en beleidsrichtingen

3.1 Kader

Ik begrijp de positieve toon niet die suggereert dat met het vastgestelde beleid de verschillende (tussen)doelen gehaald kunnen gaan worden. De mogelijkheid om de opwarming tot 1,5°C te beperken is namelijk al (zo goed als) buiten bereik.

Daar komt nog eens bij dat er, ter bescherming van de auto-industrie, voor gepleit wordt de geplande uitstootnormen te verlagen. En dat terwijl de industrie willens en wetens voortdurend in gebreke is gebleven en verduurzaming zelfs heeft tegengewerkt.

Verder wordt er gesproken over de grote voordelen van het halen van de klimaatdoelen. Dit valt niet te rijmen met (het gebrek aan) de inspanningen om daadwerkelijk te verduurzamen.

Het grote voordeel en belang van emissiebeperking wordt expliciet onderkend. Dit strookt geenszins met wat er in praktijk wordt gebracht. Dan zouden normeren, beprijzen en stoppen met fossiele subsidies veel meer worden toegepast.

Ook de onzekerheden rond koolstofverwijdering pleiten voor een meer voortvarende aanpak van de emissiereductie. Zeker nu de doelen voor 2030 niet gehaald gaan worden. Het taboe op luxe onderwerpen als vliegen, verre vakanties, privé-jets en benzineslurpers moet stoppen.

Ik mis ook wie de kosten voor koolstofverwijdering gaat betalen. Het meest eerlijk en rechtvaardig lijkt me degenen die de koolstof uitstoten. De oplossing gaat echt niet komen van verdienmodellen – de huidige uitstoot zal gewoon veel sneller naar beneden moeten en (veel) zwaarder belast moeten worden.

Het is goed om de beleidsmix, die niet op orde is, nader te beschouwen. Wat ik hierin mis is dat er ook gestopt kan worden met activiteiten die niet tot de primaire levensbehoeften horen, zoals vliegen en massatoerisme. Daarnaast zouden schadelijke activiteiten sowieso moeten stoppen.

Tenslotte kan enige zelfreflectie geen kwaad, omdat regering en parlement de problemen deels aan zichzelf te danken hebben. Bijvoorbeeld het onvermogen – en deels onwil, d.w.z. gevestigde belangen – om de stikstofcrisis, die al minstens 30 jaar bestaat, daadkrachtig aan te pakken. Hoewel al die tijd al duidelijk is dat de veestapel fors moet krimpen is de inspanning er steeds op gericht om dat juist niet te doen.

Tenslotte kan de vrees voor weglekken van industrie naar buitenland worden ondervangen door aan importgoederen dezelfde eisen te stellen als aan de eigen producten. Ook kunnen internationaal afspraken gemaakt worden over oneerlijke concurrentie en (nalaten van) staatssteun. De eigen eisen afzwakken in ieder geval contraproductief voor het klimaat en de gestelde doelen.

3.3 De transitie in sectoren

De industrie moet verduurzamen. Het Nederlands staatsbedrijf Energiebeheer Nederland (EBN), voor 100% eigendom van de staat, participeert in de opsporing en winning van gas en olie in Nederland en het Nederlandse deel van de Continentale Plaat. Dit is een voorbeeld van oude-economie-denken, waarvan we afscheid moeten nemen. Als EBN zou mee-investeren in onderzoek en ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen, kunnen industriële bedrijven in Nederland weer floreren zonder verder te vervuilen.

Het eindbeeld dat de Nederlandse industrie in 2050 klimaatneutraal is laat zich moeilijk verenigen met het feit dat de industrie in het Klimaatakkoord buiten schot blijft.

De vrees voor weglekrisico duidt op een kortzichtige en egoïstische houding, vergelijkbaar met de kwalijke mentaliteit van het fenomeen belastingparadijs.

Om de klimaatdoelen te halen is samenwerking nodig. En geen verstoring van de markt door staatssteun of subsidies. De houding “we kunnen het goede/noodzakelijke beter niet doen, want dan prijzen we ons uit de markt”, moet plaats maken voor “laten we allemaal dezelfde normen en eisen hanteren”. Aan importgoederen kunnen ook gewoon duurzaamheidseisen worden gesteld.

En wat betreft het vestigingsklimaat dient ook de leefbaarheid meegewogen te worden. Dit land is al overvol – waarom moeten we bedrijven aantrekken die arbeidsmigranten nodig hebben?

Ten aanzien van landbouw en landgebruik wordt gesteld: “Tegelijkertijd is deze landbouw in balans met de leefomgeving en het natuurlijk systeem en draagt het bij aan ruimte voor en behoud van biodiversiteit en natuur, zowel nationaal als mondiaal.”

Moeten we dit serieus nemen? Dan zou een onmiddellijk en totaal verbod op landbouwgif moeten worden ingevoerd. En dat niet alleen voor de natuur, maar ook voor de volksgezondheid. Recentelijk is juist het tegendeel gedaan, terwijl handhaving van bestaande regels ook nog eens zwaar te wensen overlaat. Volstrekt ongeloofwaardig en volledig in strijd met het rechtvaardigheidsprincipe! Dit moet per direct en niet als ‘door ontwikkelen richting 2050’.

De grootschalige inzet van landbouwgif is ecocide en een misdaad tegen de menselijkheid. Dat dit in ons zogenaamd democratische systeem niet als zodanig wordt erkend doet daar niets aan af.

De biologische landbouw bewijst dat veel zaken al lang en breed mogelijk zijn, maar het zijn weer de gevestigde belangen (agro-industrie) die hier het beleid bepalen. De vraag is ook of boeren zelf aan het stuur zitten of de slaven zijn van de agro-industrie. Elders in de keten zullen ook eisen moeten worden gesteld opdat boeren een fatsoenlijk inkomen kunnen verwerven.

De boeren zouden ook geholpen zijn met eenvoudige en heldere regels in plaats van een oerwoud van steeds veranderende regels. Bovendien moet de kwaliteit van de regels fors beter. Het kan niet zo zijn dat ‘mazen in de wet’, de ‘wet omzeilen’ en ‘geitenpaadjes’ een premie zijn voor wie zich niet aan de (bedoeling van) de wet wil houden.

Consuminderen kan ook een flinke reductie geven van de uitstoot door vervoer.

3.5 Opbouw circulaire economie en reductie van ketenemissies

De Nederlandse overheid is nog steeds voor ruim 40% aandeelhouder van ABN AMRO, en zou dus meer kunnen sturen op het financieringsbeleid van de bank, zodat die meer gaat investeren in ondernemingen met plannen voor de opbouw van circulaire economie. ABN AMRO is de laatste

jaren minder gaan investeren in fossiele projecten maar dit leidde niet tot meer financiering van hernieuwbare energie. Hoe verhoudt zich dit tot het Klimaatcommitment van de financiële sector? Het huidige economische systeem kent een grote ‘wegwerp’ component, die eerder groter dan kleiner wordt. Om circulaire economie te realiseren zal een sterke actie tegen overconsumptie en tegen dumping van afval in ontwikkelingslanden nodig zijn. Vrijblijvendheid zal hier geen resultaat hebben. Statiegeld en een terugnameverplichting zullen noodzakelijk zijn.

3.6 Ontwerp van de beleidsagenda 2025-2035

Een overdaad aan ‘beleid’ kan niet verhullen dat de inspanningen in de praktijk zwaar te wensen over laten. Mooie woorden, al dan niet wettelijk vastgelegd, gaan het klimaat niet redden, ongeacht hoeveel geld er tegenaan gegooid wordt. De woorden haalbaar en betaalbaar geven ook aan dat klimaat niet het voornaamste doel is. Zie ook eerdere opmerkingen met betrekking tot betaalbaarheid – hetzelfde geldt voor haalbaarheid.

Zo staat er: “De instrumentenmix van het klimaatbeleid bestaat uit een balans van normerende, subsidiërende en beprijzende maatregelen voor alle sectoren, zodat wordt geborgd dat de benodigde emissiereductie daadwerkelijk tijdig plaatsvindt.” De benodigde reductie vindt niet plaats, dus is er ook niets geborgd – papieren werkelijkheid, wat een flauwekul.

De noodzakelijke uitstootreductie wordt tegengehouden door de gevestigde belangen en hun verdienmodellen. In praktijk weegt de economie (geld) zwaarder dan de leefbaarheid van de wereld (mensen). Overbodige luxe (vliegen) voor de rijken(!) wordt belangrijker gevonden dan een leefbare wereld.

Evenzo: “Bedrijven moeten met duurzame productie geld kunnen verdienen: er moet een positieve business case zijn zodat groene groei gerealiseerd kan worden.” Dit kan eenvoudig gerealiseerd worden door bedrijven te laten betalen voor de schade die ze aanrichten. Dit geldt niet alleen voor CO₂, maar ook voor zaken als landbouwgif. Dit zou alleen al moeten uit oogpunt van rechtvaardigheid. Ook hier gaat het kennelijk weer over geld verdienen in plaats van leefbaarheid.

Als deze beleidsagenda 10 jaar geleden in uitvoering was genomen dan had ze nog enige geloofwaardigheid gehad. Ook (het gebrek aan) handhaving mag best meer aandacht krijgen. Tekenend is ook dat het beleid ten aanzien van de grote boosdoeners (vliegtuig en auto) is om deze in stand te houden in plaats van te verminderen. Om nog te redden wat er te redden valt zal op alle fronten het maximale gedaan moeten worden.

Tenslotte is een zwak punt dat veel zaken in Europees, of eigenlijk globaal, verband gedaan moeten worden (gelijk speelveld). Want iedereen gaat gewoon voor zijn eigen belang – ook binnen de EU moeten mooie woorden en loze kreten dit verhullen.

3.7 Hoe bereiden we ons voor op onconventionele maatregelen in scenario’s waarin de Parijsdoelen definitief uit beeld raken?

De stelling “voor het kabinet heeft emissiereductie de grootste prioriteit” is een regelrechte leugen. Alleen al de weigering om de fossiele subsidies, die een stimulans zijn voor de CO₂-emissies en ook nog eens oneerlijk zijn, te stoppen laat het tegendeel zien.

Het is niet zo dat de klimaatdoelen niet langer haalbaar zijn. Het ontbreekt aan de wil en bereidheid om de noodzakelijke maatregelen te nemen – andere belangen staan de ‘haalbaarheid’ in de weg.

Er heerst een taboe op het beperken van vliegen, kunstmest, verwarmen van kassen (en andere vervuiling), maar het zijn allemaal maatregelen die technisch uiterst eenvoudig zijn en ook nog eens per direct kunnen worden uitgevoerd – de coronapandemie heeft ook laten zien dat het gemakkelijk kan. Vanwege het taboe zou je verwachten dat deze maatregelen als onconventioneel zouden worden aangemerkt, maar nee – het risico van mislukte geo-engineering is kennelijk toch nog beter. En dan te bedenken dat de genoemde maatregelen juist de oorzaak van de problemen aanpakken en geo-engineering dat juist niet doet.

Alles wat in deze paragraaf staat, geeft aan dat de enige ‘gepaste beleidsrichting’ zou zijn om de bovengenoemde maatregelen te nemen. Het is immers al zo klaar als een klontje dat de doelen van

2030 niet gehaald gaan worden.

Het is ook het enige dat eerlijk en rechtvaardig is, want de milieu- en ecorampen zijn al realiteit.

Het verwarrende aan deze paragraaf is dat er overduidelijk grote zorgen zijn over de aanstaande klimaatcatastrofe, die de leefbaarheid van grote delen van de wereld raakt, terwijl bitter noodzakelijke acties achterwege blijven. De crisis is nú, er is veel meer mogelijk dan er gedaan wordt.

4 Effecten van het Klimaatplan

De hoofdrichting gaat weer op de eerste plaats naar geld en economie, terwijl het over leefbaarheid, klimaat en gezondheid zou moeten gaan. De genoemde vijf punten zouden daar op moeten aansluiten in plaats van omgekeerd. Het bestaande economische systeem moet op de schop: rechtvaardigheid, leefbaarheid en gezondheid moeten de pijlers zijn.

Frappant genoeg laat het Impact assessment Europese Commissie zien dat het beter is om hogere (klimaat)doelen na te streven, maar in de praktijk is daar (nog?) niets van te merken.

5 Governance en uitvoering

5.1 Samenwerking met anderen

De RES (Regionale Energie Strategie), die op basis van het Klimaatakkoord is opgezet, is een dictaat van het rijk aan de lagere overheden. Die gaat vooral over de grootschalige inzet van windturbines zonneparken. Je kunt als burger alleen kiezen of je wordt gebeten door de hond of de kat (zon of wind), en niet voor het stoppen van CO₂-emissies (bijvoorbeeld luchtvaart).

Het is fijn dat het Burgerberaad er nu echt gaat komen, maar ik bepleit hierbij voor een jaarlijks burgerberaad. Dat is een veel inclusievere consultatiemethode. Bovendien moet geregeld worden dat de inbreng van dit beraad niet zomaar terzijde kan worden geschoven. Dat moet alleen kunnen met een objectieve, correcte en verifieerbare motivatie. Dat gaat verder dan 'gecommitteerd'.

Deze internetconsultatie is nauwelijks bekendgemaakt, is ondoorzichtig in haar besluitvorming, kan door de lobby van grote bedrijven gemakkelijk beïnvloed worden en is daardoor weinig democratisch en inclusief.

De vraag dringt zich ook op hoe uitvoerig en objectief het burgerberaad is/wordt geïnformeerd over het klimaatvraagstuk. Wordt het ook geïnformeerd over kritische zienswijzen zoals 'het watermerk van geld' of het ongefundeerde dogma van groei (wij van WC-eend)?

En mag het beraad zich ook uitspreken over andere zaken dan eten (biologisch, geen gif, geen vlees), spullen gebruiken (geen wegwerp, alles recyclen, meer statiegeld) en reizen (niet vliegen, geen benzineslurpers, beperken massatoerisme)? Bijvoorbeeld rechtvaardigheid, maatregelen om verduurzaming af te dwingen, aanscherpen van maatregelen/doelen.

Wat ontbreekt in deze paragraaf is de 'samenwerking' met de lobby van bedrijven. Of liever gezegd hoe de lobby geneutraliseerd kan en moet worden. Want tot nog toe heeft deze lobby de verduurzaming vooral tegengewerkt en gesaboteerd. Dat politiek en overheid de oren zo laten hangen naar het bedrijfsleven is zorgwekkend.

6 Doelbereik, Monitoring & Evaluatie

6.1 Monitoring en evaluatie van het beleid

Bij de evaluatie van het klimaatbeleid wordt het beleid doorgelicht op doelmatigheid en doeltreffendheid. Deze zaken komen wel overal in het 'beleid' aan de orde, maar in de praktijk laat dit te wensen over. Dan zou er veel meer gedaan zijn aan normeren en beprijsen en 'de vervuiler betaalt', en minder aan subsidies.

Klimaat - waarom de transitie maar niet wil lukken

Algemeen

De huidige aanpak van de klimaat- en milieuproblemen is volstrekt ontoereikend. En de verdeling van lasten en lusten in het huidige beleid is meer dan onrechtvaardig.

Alle (overheids)inspanning is namelijk gericht op het beschermen en in stand houden van de gevestigde belangen. Het vasthouden aan een onhoudbaar economisch systeem, dat juist ten grondslag ligt aan alle (milieu)problemen. Om voor klimaat, milieu en ecosystemen nog te redden wat er te redden valt moeten we stoppen met zaken en activiteiten die schadelijk zijn.

Nu de berichten van het IPCC en wetenschappers over de naderende klimaatcatastrofe steeds alarmerender worden, en de ontwikkelingen (milieu, natuurrampen) laten zien dat het nog sneller gaat dan gevreesd, vraag je je steeds nadrukkelijker af wat er nodig is om onze 'bestuurders' en 'leiders' de ogen te openen. Waarom weigeren ze hardnekkig om de ernst, en zeker de oorzaak van de problemen te onderkennen?

Zo'n vijftig jaar geleden heeft de Club van Rome al gewezen op de onhoudbaarheid van het systeem, dat de aarde uitput en dat leefomgeving en ecosystemen vernietigt. Onze 'manier van leven' moet niet worden beschermd, maar radicaal omgegooid. Tijdens de coronapandemie ging het alleen maar over 'terug naar normaal'. Maar dit 'normaal' is juist de oorzaak van alle problemen! Het moet dus zeker niet 'terug naar normaal', maar juist (radicaal) anders.

Een gigantisch bedrag (geld zat!) is tijdens de coronapandemie uitgegeven om het economisch systeem in stand te houden, terwijl het ook gebruikt had kunnen worden voor de broodnodige verandering – een gemiste buitenkans.

Politici knokken voor onze vastgeroeste consumptiepatronen (zogenaamd in het belang van de economie), in plaats van ons te confronteren met de onhoudbaarheid ervan, maar ook in de dagelijkse berichtgeving in de kranten en op nieuwssites ontbreken de kritische spiegel en de aandacht voor mooie alternatieven. Het lijkt wel of ze aan de leiband van bedrijven en industrie lopen.

Het economische systeem is gebaseerd op verspilling en vervuiling; dat moet niet méér (groei), maar anders (duurzaam). Het dogma van economische groei ontbeert iedere grondslag. Het is de oorzaak van problemen, niet de oplossing. Het systeem wordt gedreven door hebzucht en winstbejag met de bijbehorende verdienmodellen, wat leidt tot toenemende tweedeling.

Economie gaat over geld, niet over wat verstandig is (dan hadden we geen klimaatprobleem) en al helemaal niet over wat eerlijk is (dan hadden we geen armoede en belastingparadijzen).

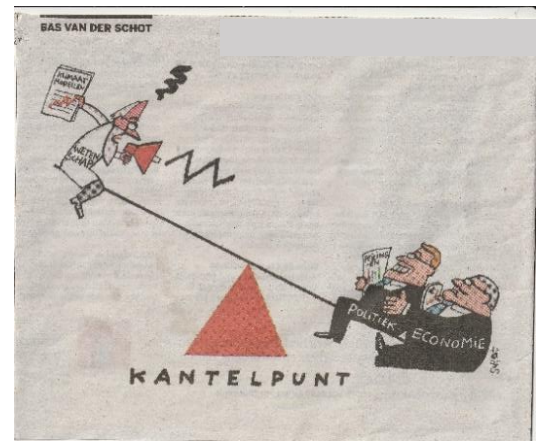
Verder gaat het klimaatakkoord niet over het klimaat, maar over geld. Het gaat niet over wat 'we' kunnen of moeten doen, maar hoe we zo min mogelijk kunnen doen. En vooral wie we kunnen laten opdraaien voor de schade en kosten. Tekenend is dan ook dat de industrie, en helemaal de luchtvaart, in dit akkoord worden ontzien.

Zoals gezegd: het gaat om de gevestigde belangen, die dankzij intensieve lobby's grote invloed hebben op overheidsbeleid. Op deze wijze worden de klimaatdoelen zeker niet gehaald.

In het huidige systeem gaan de winsten naar bedrijven en aandeelhouders en wordt de schade aan de belastingbetaler toebedeeld. Een systeem dat door politiek en overheid wordt gefaciliteerd met privileges en belastingfaciliteiten.

Zo moeten begrippen als vestigingsklimaat en concurrentiepositie (waar Nederland al in de top zit) verhullen dat het gaat om belastingparadijs en staatssteun. Bedrijven en grootverbruikers betalen maar een fractie van de energiebelasting die particulieren betalen. Een overbodige luxe als vliegen is (voor kerosine) onbelast, terwijl gas en elektrisch voor een primaire levensbehoefte als wonen voor het grootste deel uit belasting bestaan.

Een systeem ook dat in toenemende mate ongelijkheid (waaronder armoede) oplevert.

Terwijl steeds meer mensen kampen met energiearmoede en zijn aangewezen op voedselbanken, kunnen anderen ongegeneerd doorgaan met het stimuleren van de klimaatverandering door middel van hun vliegvakantie, skivakantie, privéjets en benzineslurpers, en kunnen de schade daarvan afschuiven op ‘de maatschappij’.

Het dogma van economische groei ontbeert elk fundament. Groei (meer rijkdom) leidt niet tot meer welvaart – integendeel de scheve verdeling leidt juist tot minder welvaart. En geluk levert het ook niet op, want rupsje-nooit-genoege zal nooit tevreden zijn.

Radicale verandering is nodig, want de problemen waarmee we geconfronteerd worden reiken (veel) verder dan de energievoorziening. Denk aan stikstof, pfas, gewasbeschermingsmiddelen, plastic soep, vernietiging van ecosystemen en leefmilieu, de drinkwatervoorziening.

Het is niet meer dan eigenbelang om hier zo snel mogelijk actie te ondernemen, want de tijd begint steeds harder te dringen.

Echter, dit besef wil maar niet doordringen. En zo lang luchtvaart beschouwd wordt als essentieel voor de economie (wie maakt dat uit trouwens? – als de schade, kosten en overlast aan derden worden meegerekend, is het per saldo mogelijk zelfs negatief voor de economie) in plaats van een ramp voor het klimaat en daarmee voor de mensheid, zál dit ook niet doordringen. Om Johan Cruijff aan te halen: je snapt het pas als je het door hebt.

Ik constateer dan ook dat de wil en het lef (electorale overwegingen) om echt te verduurzamen ontbreken – er rust een taboe op het benoemen van de grote milieuvervuilers: vliegtuig en auto. Op papier wordt van alles afgesproken en (wettelijk) geregeld, maar in de praktijk is alle inspanning er op gericht om vooral door te gaan op de oude voet.

Vergelijk de overconsumptie met obesitas en het mantra luidt: meer eten. De argumenten die worden aangevoerd, ontberen vaak iedere grondslag of zijn zelfs feitelijk onjuist.

Marktwerving

Zo moet de CO₂-uitstoot beperkt worden, maar zorgt het emissiehandelssysteem, zeker in het begin, er voor dat de uitstoot gewoon door kan gaan. Doordat niet alle uitstoot belast wordt en het tarief te laag is. Nu de uitstootrechten eindelijk stijgen, begint het pas wat op te leveren.

Daarnaast is steeds vastgehouden aan het adagium dat ‘de markt’ het probleem zou aanpakken dan wel oplossen. Maar toen de markt met de oorlog in Oekraïne zijn werk eindelijk ging doen, wist de politiek niet hoe snel ze met subsidie moest komen.

En nu blijkt ook nog eens dat er voor grootverbruikers vele miljarden aan fossiele subsidies dan wel belastingenvrijstellingen verloren gaan. De ‘marktwerving’ is daarmee feitelijk om zeep geholpen en zelfs contraproductief. Ergo: het is helemaal niet de bedoeling om het probleem aan te pakken, maar om de gevestigde belangen met hun verdienmodellen in stand te houden.

De hypocrisie (of belangenverstrengeling?) gaat nog veel verder: als ontwikkelingslanden een lening van het IMF willen, moeten ze hun economie op orde brengen, waaronder het afschaffen van subsidies op benzine en voedsel. Dat betreft dan ook nog eens primaire levensbehoeften, terwijl onze fossiele subsidies vooral naar luxe goederen en rijken gaan.

Economie

Steeds weer wordt het belang van de economie (geld dus) voorop gesteld als het gaat over het halen van de klimaatdoelen. Alsof klimaatmaatregelen slecht zouden zijn voor de economie. Maar voor de economie maakt het niet uit of je op vliegvakantie gaat of je woning verduurzaamt. Voor het klimaat ligt dat totaal anders – daar werkt het dubbel op in dit geval.

Het feitelijke doel is dan ook niet om klimaat en milieu te redden of zelfs maar te ontzien, doch om de gevestigde belangen te behartigen. Het kale feit dat de luchtvaart buiten het klimaatakkoord is gehouden, terwijl het een van de grootste boosdoeners is, getuigt hiervan.

Als het echt om het klimaat en milieu ging zouden we stoppen met veel zaken, zoals vliegen, landbouwgif, benzineslurpers, kunstmest, verwarmen van kassen, import van soja, export van afval, microplastics en pfas. Hoe erg moet het worden (plan B) alvorens het taboe op zulke maatregelen wordt opgeheven?

Door gewoon te stoppen met de dingen die schadelijk zijn, snijdt het mes aan twee kanten. Er kan gemakkelijk enorm veel bespaard worden – technisch dan, want de gevestigde orde heeft andere belangen. Maximale energiebesparing is (naast stoppen met vlees eten) juist de beste, zo niet enige manier om de klimaatdoelen te halen. Maar de hele inzet is juist om zo min mogelijk te doen, met als consequentie dat de doelen niet gehaald worden.

Volgens de Trias Energetica zou de beperking van de energievraag en de CO₂-uitstoot de eerste (en belangrijkste) stap moeten zijn. In de praktijk is hier weinig van te merken – daar genieten economie (geld) en gevestigde belangen de voorkeur boven effectieve maatregelen. Ook de politieke wil en durf ontbreken ten enenmale. Ingewikkelde wetgeving moet dit verhullen en doen voorkomen alsof de problemen serieus worden aangepakt.

De nodige urgentie wordt zo langzamerhand onderkend, maar de inspanningen zijn gericht op het in stand houden van het bestaande systeem, in plaats van te stoppen met zaken die schadelijk zijn. De bewering dat er een eerlijke verdeling dient te zijn van de lusten en lasten, moet verhullen dat juist de gevestigde belangen worden behartigd (de lusten). De verdienmodellen hebben gemeen dat de schade wordt afgewenteld op de burger en belastingbetaler (de lasten). Ondanks vette winsten dreigen met vertrek naar het buitenland laat zien dat het alleen om geld gaat.

Een ander argument is de betaalbaarheid van de (klimaat)maatregelen. Frappant genoeg zijn degenen die dit opperen, voorstander van de duurste maatregel: kernenergie. Dit komt alleen doordat het de illusie wekt dat we ‘onze manier van leven’ onbezorgd kunnen voortzetten. Gemakshalve wordt ook de CO₂-uitstoot voor de uraniumwinning en -verwerking genegeerd. Als de rijke mijnen uitgeput zijn wordt de uitstoot zelfs net zo hoog als voor fossiele opwekking.

Ook hoor je niemand over de betaalbaarheid van (toekomstige) klimaatrampen. De vele miljarden die straks nodig zijn om de dijken extra te verhogen zijn gewoon onderdeel van de ‘welvaart’ die – zoals te doen gebruikelijk – naar de volgende generatie wordt doorgeschoven. Het argument miskent ook ten enenmale dat een transitie geen luxe of iets leuks is, maar bittere noodzaak.

Het goedkoopste én het effectiefst – hetgeen de belangrijkste overweging zou moeten zijn – is stoppen met de uitstoot. Normeren en beprijzen is in deze het meest goedkoop, effectief en eerlijk (de vervuiler betaalt). Bovendien: hoe langer je wacht hoe duurder het wordt. Subsidies zijn een lapmiddel waarbij een groot deel ervan verloren gaat aan regelgeving, uitvoering en fraude.

Daarnaast mogen mensen ook wel aangesproken worden op hun voetafdruk – energiearmoede kun je ook bestrijden door de overdaad en verspilling elders te beperken. Ook zou het al helpen om het taboe te doorbreken dat rust op het ter discussie stellen van ‘onze manier van leven’.

Niet alleen is het bespottelijk dat betaalbaarheid een probleem zou zijn voor maatregelen die absoluut noodzakelijk zijn – dat was het voor de coronapandemie ook niet. De weigering om de uitstoot aan te pakken (lees: sectoren te ontzien, omdat ze zogenaamd essentieel zijn) maakt alles alleen maar duurder. Stoppen met vliegen is best betaalbaar (sterker nog: het bespaart juist kosten), maar past alleen niet bij de gevestigde belangen en verdienmodellen. Ook durft niemand het over de auto te hebben, die steeds groter en zwaarder wordt.

Werkgelegenheid

Tezamen met de economie wordt de werkgelegenheid aangehaald als argument om bestaande zaken in stand te houden. Maar als het om werkgelegenheid zou gaan dan was veel werk niet verplaatst naar lage lonenlanden. Het lijkt er dan ook meer op dat het wordt gebruikt als argument/dreigement voor staatssteun en (belasting)faciliteiten.

Wanneer de kosten en schade van transport in rekening worden gebracht zou dit de eigen werkgelegenheid maar zo ten goede kunnen komen, terwijl ook nog eens de afhankelijkheid van het buitenland wordt gereduceerd.

Investerings die werkgelegenheid kosten worden steevast met enthousiasme begroet door bedrijven en aandeelhouders. Werkgelegenheid is dus geen doel, maar een chantagemiddel. Dat geldt ook voor het dreigen met verplaatsen naar het buitenland.

En waarom moeten we in dit overvolle land activiteiten aantrekken of in stand houden waarvoor buitenlandse arbeidskrachten nodig zijn? Wie heeft daar belang bij?

Concurrentiepositie

Ook de concurrentiepositie wordt aangehaald als obstakel voor verduurzaming. We zouden ons immers uit de markt prijzen, terwijl in het buitenland de vervuiling vaak ook nog eens erger is. Maar dit argument houdt natuurlijk ook in dat onze concurrentiepositie versterkt kan worden door aan importproducten dezelfde kwaliteits- en duurzaamheidseisen te stellen.

Dat “Europa zich moet verdedigen tegen oneerlijke praktijken” (Ursula von der Leyen, Europese Commissie) zou niet moeten inhouden dat je die praktijken zelf gaat toepassen, hetgeen met (fossiele) subsidies en andere maatregelen juist wel degelijk het geval is.

En waarom moet export gesubsidieerd worden? Het voordeel komt in het buitenland terecht. Als werkgelegenheid de bedoeling is: dat moet geld opbrengen in plaats van geld (subsidie) kosten.

Voor de concurrentiepositie zijn innovatie en onderwijs essentieel. Subsidies zijn dan contraproductief, terwijl normeren en beprijzen een stimulans zijn. En het onderwijs kachelt al jaren achteruit – ook daar is een flinke omslag nodig.

Democratische besluiten

Het huidige (economische) systeem wordt (onder andere) gerechtvaardigd met het argument dat besluitvorming op democratische wijze plaatsvindt. Maar het proces van lobbyen, invloed, belangen(verstrengeling) en (misbruik van) macht heeft in praktijk – ook in Nederland – meer met corruptie dan met democratie te maken.

Het zijn de gevestigde belangen die hier steeds weer aan het langste eind trekken. En overheden laten zich maar al te gemakkelijk chanteren door grote (vooral internationale) bedrijven.

Democratie wil ook niet zeggen ‘meeste stemmen gelden’, maar ‘gelijke rechten en plichten voor iedereen’. Het gaat dan ook niet om het proces (of ritueel), maar om het resultaat. In die zin is ‘de vervuiler betaalt’ het enige dat eerlijk en rechtvaardig is – de fossiele subsidies en belastingvoordelen zijn juist niet democratisch, ongeacht hoe groot de meerderheid is.

Vanwege de (mogelijke) gezondheidsschade van windturbines zouden ze volgens het voorzorg-principe helemaal niet geplaatst mogen worden. Daarnaast zijn de normen die gehanteerd worden, niet gebaseerd op risico of schade voor omwonenden (dan is Nederland gewoon te dichtbevolkt), maar op de wil/wens/noodzaak(?) om turbines te plaatsen.

En moeten we onze leefomgeving laten verpesten met grote industriële turbines, opdat anderen ongegeneerd op vliegvakantie kunnen blijven gaan? Valt dat onder de noemer van het eerlijk verdelen van de lasten en de lusten? Wie heeft daar baat bij?

De aanpak van de huidige problemen strookt ook niet met grondwetsartikel 21 (De zorg van de overheid is gericht op de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu). Dan zou de nadruk liggen op het stoppen van vervuiling en uitstoot.

Voedselvoorziening

Kunstmest (de productie ervan brengt veel CO₂-uitstoot met zich mee) en vergif (gewasbeschermingsmiddelen genoemd om de ware aard ervan te verhullen) worden door belanghebbenden als noodzakelijk gezien voor de voedselvoorziening.

Maar als het echt om de voedselvoorziening gaat zouden we stoppen met de productie van vlees. Want daarbij gaat meer dan driekwart van het voedsel verloren. En dan zou er in de rijke landen geen obesitaspandemie heersen, terwijl elders in de wereld letterlijk mensen sterven van de honger.

Kunstmest en zeker vergif zijn ook eerder een bedreiging voor de voedselvoorziening, zeker op termijn. Kunstmest put de bodem uit en vernietigt het bodemleven - en er is steeds meer van nodig om de productie op peil te houden.

Vergif is nog veel erger: het vernietigt ecosystemen, vervuult bodem en grondwater, en is een groot risico voor de volksgezondheid. Maar omdat niet bewezen is dat er direct gevaar is voor de mens, wordt het als 'veilig' aangemerkt.

Hierbij moet de kanttekening worden geplaatst dat het bewijs voor werkzaamheid en (on)veiligheid door de producent wordt aangeleverd, en het qua veiligheid alleen voor de mens geldt. Dat het funest is voor de ecosystemen is al lang duidelijk.

Op basis van het voorzorgprincipe zou er al lang een totaalverbod moeten gelden, maar (ook hier) winnen de gevestigde belangen het gemakkelijk. Toentertijd werd ook beweerd dat je rustig kon doorgaan met roken zolang niet bewezen was dat je er kanker van kon krijgen.

En de bloementeelt is ook niet voor de voedselvoorziening, maar gebruikt wel héél veel gif, terwijl het grootste deel ook nog eens voor de export is.

Bovendien hebben biologische boeren bewezen dat het best zonder kunstmest en vergif kan. Maar dankzij de staatssteun (o.a. kunstmest) en lobby voor de traditionele landbouw kunnen ze hier moeilijk mee concurreren. Dit is dus ook oneerlijke concurrentie.

Aanvullende opmerkingen

In 2009 is al (min of meer?) afgesproken dat de fossiele subsidies in 2020 moesten zijn afgebouwd. Daar is dus niets van terecht gekomen. Ook is al lang en breed onderkend dat de belastingvrijstelling voor de luchtvaart verkeerd is. Maar de inspanningen zijn er bepaald niet op gericht om hier werk van te maken.

Oproepen van bezorgde burgers (grootouders) en klimaatactivisten om er werk van te maken worden al jarenlang genegeerd. Nu de laatsten met disruptieve acties druk op de ketel zetten, wordt getracht hen weg te zetten als criminelen. Maar het probleem is een falende overheid die de hand in eigen boezem moet steken. Door het criminaliseren van lastpakken probeert de politiek hun de zwarte piet toe te spelen en de inhoudelijke discussie af te houden. Politiek en overheid weten dus donders goed dat ze fout zitten.

Met de huidige economische praktijk (toenemende tweedeling) laat de overheid ook steken vallen ten aanzien van grondwetsartikel 20 (bestaanszekerheid; welvaart; sociale zekerheid).

Voor de promotie en acceptatie van de windturbines wordt de hebzucht aangesproken: je kunt er aan verdienen. Maar wat heb je aan geld als je niet kunt slapen? Of ziek wordt? (*cynisch*;) Niet dat het erg is als dat anderen overkomt, maar toch.

En is 50% participatie een eerlijke verdeling van de lasten en de lusten? De omgeving heeft toch 100% van de overlast? Voor wie niet kan of wil meedoen wordt dit 0% tegen 100%.

Natuurlijk ligt het probleem niet alleen bij politiek en overheid, maar ook – en misschien wel op de eerste plaats – bij de consument en burger. Die kan gewoon per direct stoppen met vliegen, auto rijden, vlees eten en wegwerpartikelen kopen. Maar de overgrote meerderheid daarvan voelt daar niet voor en houdt, al dan niet bewust, vast aan haar consumptiepatroon. Daar heeft de industrie trouwens grote invloed op door haar verslavingstactieken en overvloedige reclame.

Politiek en overheid kunnen op hun beurt campagne voeren voor gedragsverandering, maar zijn daartoe niet genegen, omdat ze de gevestigde belangen behartigen en bang zijn voor de kiezer.